

بررسی تطبیقی تعدد جرم در حقوق کیفری ایران و آمریکا

حسین میرمحمدصادقی*

علیرضا درزی رامندی**

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۱۲/۷ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۶/۱۸

DOI: 10.22096/law.2020.44789

چکیده

در آمریکا جرایم دارای تعدد مادی، هرکدام تحت عنوان یک جرم واحد، مورد رسیدگی قرار می‌گیرد و در جرایم دارای تعدد معنوی، دادستان‌های ایالتی اختیار خواهند داشت درخواست تشدید جرم را از دادگاه صادرکننده حکم بخواهند. در واقع در این کشور، ارتکاب جرایم مشابه یا متفاوت، یک وجهی و یا دو وجهی موجب تشدید مجازات با میزان متفاوتی خواهد شد. در ایران جرایم ارتكابی با توجه به مجازات آن‌ها و دفعات تکرار، موجب تشدید مجازات می‌شوند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد، گرچه تعدد جرم در هر دو نظام موجب تشدید مجازات می‌شود، اما روش تشدید مجازات در این دو کشور متفاوت است؛ زیرا در کشور آمریکا اصل بر اجرای هم‌زمان مجازات‌هاست و در مواردی که دادگاه توالی اجرای مجازات‌ها را در پیش می‌گیرد، باید تناسب میان جرم و وضعیت مجرم و همچنین مجموع مجازات‌ها در نظر گرفته شود؛ اما در حقوق ایران با توجه به نوع مجازات رویه قانونگذار متفاوت است. واژگان کلیدی: تعدد جرم؛ انواع تعدد؛ تشدید مجازات؛ حقوق کیفری ایران؛ حقوق کیفری آمریکا.

* استاد دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. «نویسنده مسئول»

Email: drsadeghi128@yahoo.com

** دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، تهران، ایران.

Email: alirezaedalat99@gmail.com

مقدمه

یکی از علل تشدید مجازات در حقوق کیفری ایران و کشورهای دیگر تعدد جرم است؛ تعدد جرم وضعیت خاصی است که بزهکار یا برای جرایم متعدد قبلی خود محاکمه نشده است و یا محاکمه وی منجر به صدور حکم نشده است. در قوانین کشورهای بسیاری از جمله ایران و آمریکا سعی شده است رویکرد جرم‌شناسانه منطبق با حالت خطرناک مجرم در این خصوص به کار گرفته شود؛ با این تفاوت که قواعد حقوق کیفری ایران مبتنی بر فقه امامیه و احکام اسلامی است که در نظام حقوقی اسلام با توجه خاص به مصالح و منافع فردی و اجتماعی و درجه‌بندی نمودن آن‌ها، برای جرایمی که مصالح و منافع ثابت و لایتغیری را هدف قرار می‌دهند، مجازات‌های ثابت و غیرقابل تغییری تحت عنوان «حدود و قصاص» در نظر گرفته شده است و برای جرایمی که به مصالح و منافع کم‌اهمیت‌تر و یا متأثر از شرایط زمان و مکان و ویژگی‌های مجرم مربوط است مجازات‌های غیرثابت و انعطاف‌پذیری تحت عنوان «تعزیرات» تعیین شده است و تشدید مجازات در جرایم مستوجب حد، دیه و قصاص دارای احکام خاص است که این احکام از منابع استنباط احکام اسلامی یعنی قرآن، سنت، عقل و اجماع فقها، به دست می‌آید. درحالی‌که کشورهای غربی به‌خصوص کشور آمریکا با به‌کنار نهادن مبانی دینی نظام کیفری خود را بر مبنای قواعد حقوق بشری و مکاتب فکری بشر، از جمله مکتب فایده اجتماعی، مکتب اقتدارگرایی قانون، منطق توازن اجتماعی و اصولی همانند اصل تناسب جرم و مجازات، اصل شخصی‌سازی کیفر و اصل سزادهی مجازات بنا نهاده‌اند. در ایران مواد ۱۳۱ الی ۱۳۵ قانون مجازات اسلامی به مبحث تعدد جرم می‌پردازد و در کشور آمریکا در سطح ملی، برنامه پیشگیری از جرم مصوب ۱۹۶۱ به مقررات مربوط به تعدد و تکرار جرم می‌پردازد و در سطح ایالتی نیز اکثر ایالات از جمله کالیفرنیا، تگزاس، لویزیانا، میشیگان و نیویورک سعی نموده‌اند با تدوین قوانین کیفری و ارائه دستورالعمل‌ها و رهنمودها، مقررات مربوط به تعدد جرم را مدون نمایند. قانونگذار ایران تحولات بسیاری را در این حوزه داشته است، که از جمله آن‌ها قاعده‌مند شدن و تجمیع مقررات مربوط به تعدد جرم در کلیه جرایم، پیش‌بینی تعدد نتیجه و بیان احکام آن و اجباری شدن تشدید مجازات در

بررسی تطبیقی تعدد جرم در حقوق کیفری ایران و آمریکا / میرمحمدصادقی و دیگران ۵۳

جرائم تعزیری را باید نام برد. با این وجود در حقوق هر دو کشور این ابهام وجود دارد که مبانی سیاست افتراقی نظام حقوقی ایران و آمریکا درباره تعدد جرم چیست؛ و هرکدام از این دو نظام حقوقی چه راهحلی برای تشدید مجازات در پیش گرفته‌اند؛ و همچنین نقاط تشابه و افتراق این دو نظام حقوقی در تعریف، جرم‌انگاری و تعیین کیفر در تعدد جرم چیست. با وجود آنکه در حوزه تعدد جرم پژوهش‌های تطبیقی زیادی صورت گرفته است، اما نظام حقوقی حاکم بر آمریکا و تفاوت قانونگذاری در دو کشور موجب شده است تاکنون پژوهشی با این موضوع در حقوق ایران صورت نگیرد.

بنابراین، ابتدا به مفهوم تعدد جرم و انواع آن، سپس مبانی قانونی تعدد جرم در حقوق هر دو کشور، بررسی میزان مجازات مقرر در هر کشور و در آخر به ذکر تفاوت‌ها و تشابهات هر دو نظام کیفری پرداخته خواهد شد.

۱- مفهوم تعدد جرم (Multiply Crime) و انواع آن

از نظر جرم‌شناسی تعدد جرم در واقع نشان دهنده حالت خطرناک مجرمان است. (رایجان اصلی، ۱۳۸۲: ۱۶) این امر سبب تبیین مجازات مشدده توسط قانونگذاران کشورهای مختلف از جمله ایران و آمریکا شده است.

حقوق‌دانان ایران تعدد جرم را از مناظر متفاوتی تفسیر و دسته‌بندی کرده‌اند که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: تعدد مادّی، معنوی و گاهی نوع سومی از تعدد، با عنوان تعدد نتیجه. در حقوق آمریکا این تقسیم‌بندی وجود ندارد و دادستان‌ها با توجه به تعدد جرائم می‌توانند برای یک یا چند رفتار، یک یا چند جرم را اعلام نمایند. در قوانین کیفری برخی ایالات همچون ایالت‌های نیویورک^۱، کالیفرنیا^۲ و تگزاس^۳ هنگامی که تعدد جرم رخ دهد، ممکن است تحت یک عنوان خاص اتهامی قابل تعقیب باشد. در واقع در این کشور تعدد جرم به آن معنا که در

۱. نك: بخش ۲۵. ۷۰ قانون کیفر ایالت نیویورک.

۲. نك: ماده ۶۵۴ الف قانون کیفری کالیفرنیا.

۳. نك: ماده BPP-POL. 145.203 قانون کیفری ایالت تگزاس.

حقوق ایران آمده است - یعنی قواعد متفاوت حاکم بر حدود، قصاص، تعزیر و دیات - وجود ندارد؛ بلکه نظام حقوق کیفری این کشور از رویه واحدی پیروی می‌نماید. برای شناخت بیشتر قواعد تعدد جرم در این نظام‌ها، ابتدا به بیان مفهوم تعدد جرم در حقوق ایران و حقوق آمریکا پرداخته خواهد شد.

۱-۱- مفهوم تعدد جرم

از مجموع نظریات حقوق‌دانان می‌توان استنباط نمود که تعدد جرم، هم‌زمانی ارتکاب جرایم مختلف در شخص است بی‌آنکه محکومیت قطعی میان آن‌ها باشد؛ اعم از اینکه مرتکب توانسته با توسل به هر ترفندی خود را از تعقیب کیفری مصون داشته یا آنکه ارتکاب جرایم متعدد در فواصل کوتاهی از یکدیگر، مانع تحت تعقیب قرارگرفتن وی و در نتیجه صدور حکم محکومیت قطعی شده باشد.^۱ در قبل از انقلاب، به پیروی از حقوق کیفری فرانسه، مقنن ایران، تعدد را ارتکاب جرایم متعدد بدون آنکه در مورد هرکدام، حکم محکومیت قطعی کیفری صادر شده باشد می‌دانست و حالت تکرار را نیز در ارتکاب جرم پس از صدور حکم قطعی کیفری می‌دانست. بر این اساس، مرز بین تعدد و تکرار جرم در حقوق کیفری قبل از انقلاب ایران، وجود حکم محکومیت کیفری بود (پوربافرانی، ۱۳۸۴: ۲۶) که پس از انقلاب، قانونگذار با تسری مقررات موجود در حدود به تعزیرات، اقدام به تأسیس شکل جدیدی از این علت مشدده عام (تعدد جرم) نمود که با توجه به وجود تفاوت‌های ماهیتی بین حدود و تعزیرات، این الگوبرداری مورد انتقاد قرار گرفت؛ (پوربافرانی، ۱۳۸۴: ۲۷-۴۶) و لذا مرز تفکیک تکرار از تعدد جرم، اجرای مجازات در تکرار جرم قرار داده شد که در سال ۱۳۹۲ مجدداً ضابطه قبل از انقلاب پذیرفته شد. به‌طور کلی، آنچه از مطالعه سیر تحول قوانین و مقررات تعدد جرم در حقوق جزای ایران می‌توان به آن دست یافت، روند متغیر و درحال نوسان این قوانین است که می‌توان آن را به دو دوره قبل از انقلاب و بعد از انقلاب تقسیم کرد که در دوره اول این روند از سال ۱۳۰۴ تا ۱۳۵۲ ادامه می‌یابد و در قانون مجازات عمومی ۱۳۵۲ به

۱. نک: جعفری لنگرودی، ۱۳۸۷: ۱۶۲ (ذیل تعریف تعدد جرم)؛ ولیدی، ۱۳۸۸: ۴۱۹؛ گلدوزیان، ۱۳۸۳: ۵۵؛

نوربها، ۱۳۸۱: ۴۳۲؛ الهام، ۱۳۷۲: ۱۴ و پیمانی، ۱۳۷۴: ۴۹۵.

بررسی تطبیقی تعدد جرم در حقوق کیفری ایران و آمریکا / میرمحمدصادقی و دیگران ۵۵

اوج خود می‌رسد؛ اما در دوره دوم از قانون راجع به مجازات اسلامی ۱۳۶۱ تا قانون مجازات اسلامی مصوب ۹۲ نیز تغییرات قابل ملاحظه‌ای را می‌توان مشاهده نمود که از جمله آن‌ها، احکام خاص تعدد جرم در باب حدود و قصاص و دیات و محدود کردن دایره شمول قواعد تعدد به جرایم تعزیری است.

ماده ۳۱ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۲، «عمل واحدی که دارای دو عنوان مجرمانه بود» را از جمله مصادیق تعدد جرم می‌داند که در ماده ۱۳۱ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نیز چنین مقرر شده است: «در جرایم موجب تعزیر هرگاه رفتار واحد، دارای عناوین مجرمانه متعدد باشد...».

علاوه بر دیدگاه‌های متفاوتی که در تعریف تعدد جرم وجود دارد، در خصوص نوع واکنش کیفری نسبت به تعدد جرم، دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد که از مجازات متعارف و بدون تشدید تا اعمال اشد مجازات شدیدترین جرم و یا جمع مجازات‌های ارتكابی و یا تشدید مجازات به روش‌های دیگر قابل انعطاف است. (شمس‌ناتری، ۱۳۹۵: ۴۴)

در حقوق کیفری آمریکا تعدد جرم به مواردی اطلاق می‌شود که متهم پیش از اثبات اتهام و محکومیت سابق، جرم و یا جرایم جدیدی را مرتکب شود؛^۲ لذا چندگانگی این جرایم، هم شامل جرایمی که مجرم در خلال محکومیت و اجرای مجازات مرتکب شده و هم جرایم پیشین را شامل می‌شود. در تعدد جرم، دو موضوع مطرح می‌شود: نخست، انتخاب قانون برای تعیین درجه مجازات و دوم بررسی هم‌زمانی ارتكاب جرایم (Multiple Concurrent Crimes) برای اثبات محکومیت؛ (Ramsey, 2003: 350-374) به تعبیر دیگر، تعدد جرم به جرایمی اشاره دارد که بیش از یک قانون را نقض می‌کنند، به طوری که تبرئه یا محکوم شدن تحت یک عنوان قانون موضوعه، متهم را از تعقیب تحت عنوان دیگر، معاف نمی‌کند. سیاست کیفری در قبال این جرایم، از این قاعده کلی ناشی

۱. ماده ۳۱ این قانون بیان می‌دارد: «هرگاه فعل واحد دارای عناوین متعدد جرم باشد، مجازات جرمی داده می‌شود که جزای آن اشد است.»

2. See: Signorelli, 2011: 351-352.

می‌شود که استفاده پیش‌فرض در مورد محکومیت‌های متعدد هم‌زمان، اجرای هم‌زمان مجازات‌هاست. (State v. Tili, 2003: 350-374)

آنچه که در ایالت‌های آمریکا اهمیت دارد زمان ارتکاب جرایم است؛ در واقع زمان ارتکاب جرم همانند حقوق ایران یکی از مهم‌ترین عناصر جرایم متعدد در این کشور است. در نظر حقوق‌دانان این کشور، جرایم متعدد در صورتی محقق خواهد شد که در یک زمان انجام گیرد و برخلاف ایران، نخستین چالش در تعیین جرایم این مجرمان، توجه به این نکته است که مرتکب جرایم متعدد با حکمی سنگین جز در موارد مصرح قانونی روبه‌رو نشود و چالش دوم هنگامی اتفاق می‌افتد که فردی که مرتکب جرایم متفاوت شده است در برابر دادگاه‌های متفاوت قرار گیرد (Ryberg & et al., 2017: 5) و قوانین متفاوتی برای محکومیت وی به‌کار برده شود.

در حقوق آمریکا همانند حقوق ایران هرگاه رفتار واحد، عنوان جرایم متعدد داشته باشد، اگر مجموع آن جرایم دارای یک عنوان خاص باشد تحت همان عنوان و در غیر این صورت با توجه به شرایط وقوع جرم و با توجه به تناسب به مجازات شدیدترین جرم محکوم خواهد شد.^۱ با این وجود یکی از مهم‌ترین تفاوت‌های تعدد جرم در حقوق این دو کشور، دغدغه تعیین مجازات است. گرچه حقوق‌دانان و قانونگذار ایران ترجیح می‌دهد برای هر جرم، مجازات جداگانه تعیین شود، در برخی ایالت‌های آمریکا جرایم چندگانه تحت یک عنوان اتهامی درآمده‌اند و برای هر یک مجازات جداگانه در نظر گرفته نمی‌شود و دادستان‌ها نیز ترجیح می‌دهند یک عنوان مجرمانه را اعلام دارند و تقاضای تشدید مجازات نمایند.

۲-۱- انواع تعدد جرم

سیاست کیفری ایران، تعدد جرم را به دو دسته تقسیم می‌نماید که عبارت‌اند از: تعدد مادی و تعدد اعتباری. البته از نظر حقوق‌دانان (پیمانی، ۱۳۷۴: ۱۷؛ شامبیاتی، ۱۳۷۵، ۲ / ۴۷۵؛ محسنی، ۱۳۷۵: ۱۱۶) تعدد جرم، ممکن است نوع سومی به‌نام تعدد نتیجه نیز داشته باشد.

۱. از جمله این جرایم می‌توان به جرم ورود مسلحانه و با عنف به مسکن غیر برای ارتکاب جنایت که تحت عنوان خاص (Aggravated Burglary) شناخته شده است، اشاره کرد.

بررسی تطبیقی تعدد جرم در حقوق کیفری ایران و آمریکا / میرمحمدصادقی و دیگران ۵۷

با این حال تفکیک تعدد نتیجه و تعدد جرم، مشکل و در اکثر موارد این دو یکی هستند؛ (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۵: ۱۷۳) و بسیاری اعتقاد به استقلال این نهاد ندارند و آن را زیرمجموعه تعدد معنوی می‌دانند. پس از سال‌ها خلأ قانونی، قانون مجازات اسلامی ضمن یاد کردن این نهاد، آن را زیرمجموعه تعدد مادی دانسته است. مفهوم تعدد نتیجه که قبل از تصویب قانون جدید، بسیار محدود و به صورت اختلافی در میان حقوق‌دانان وجود داشت، در تبصره ۱ ماده ۱۳۴ قانون مجازات اسلامی، مورد توجه قرار گرفت. (حاجی ده آبادی، باقرزادگان، میرزایی، ۱۳۹۵: ۱۰۱-۱۲۲)

لیکن در حقوق آمریکا قاعده یا رویه قضایی خاصی برای تعدد جرم در نظر گرفته نشده و در سطح ایالتی نیز به این موضوع اندیشیده نشده است و همان معیارهای تشدید مجازات یا توجه به شدت جرم ارتكابی منبای رسیدگی و تعیین مجازات قرار می‌گیرد. (Ryberg & et al., 2017: 5) با این وجود با دقت در قوانین ایالتی مشخص می‌شود که علی‌رغم آزادی قضات در صدور رأی و رویه قضایی این تقسیم‌بندی وجود داشته و قاضی براساس آن حکم صادر می‌کند، چراکه وفق برنامه ملی پیشگیری از جرم مصوب ۱۹۶۱ (United States Code, 2010: 7724) در ایالات متحده آمریکا توجه به نوع جرایم، خصوصیات مجرم و تعداد دفعات ارتكاب جرم، مورد توجه قرار گرفته است. بر همین اساس است که قضات و دادستان‌های آمریکایی در صدور حکم تعدد جرم، تعداد دفعات ارتكاب جرم، نوع جرم، انگیزه مجرم را مورد توجه قرار می‌دهند و همین امر سبب تفکیک جرایم متعدد می‌شود. (Phyllis, 2006: 52)

با این حال مقنن با مسکوت گذاردن معیار تشخیص مجازات اشد، اجرای سیاست تناسب میان جرم و مجازات را با ابهام و دشواری مواجه ساخته است؛ (اسحقیان، ۱۳۹۰: ۱۲) لذا در این قسمت به بررسی این تقسیم‌بندی با رویکردی تطبیقی با حقوق آمریکا پرداخته خواهد شد.

۱-۲-۱- تعدد مادی

تعدد مادی یا واقعی حالت مرتکب جرمی است که دست به ارتكاب چند عمل مجرمانه مستقل زده است، لیکن به خاطر هیچ‌یک از آن جرایم، مجازات نشده است. (میلانی و

مژدهی پور، ۱۳۹۴: ۱۲۷؛ نوربها، ۱۳۸۱: ۴۵۲) برخی حقوق‌دانان تعدد مادی جرم را حالتی می‌دانند که شخص مرتکب افعال متعددی شده باشد که هر یک از آنها جرم واحدی به‌شمار می‌رود (اردبیلی، ۱۳۹۳: ۳ / ۱۷۵) و برخی دیگر، تعدد واقعی جرم را در حالتی ذکر کرده‌اند که افعال متعددی به فردی قابل انتساب است و هر یک از این افعال، جرم واحد و مستقلاً به‌شمار رفته و قابلیت تعیین مجازات را دارد. (ساداتی، ۱۳۹۶: ۲۰۳-۲۲۶) در قانون مجازات اسلامی به تعدد مادی یا واقعی جرم در مواد ۱۳۱ تا ۱۳۵ اشاره شده است. اصولاً تعدد واقعی جرم در حالات ذیل اتفاق می‌افتد:

الف- جرایم ارتكابی مختلف؛

برای نمونه، فرد مرتکب یک فقره جرم تصرف عدوانی و یک فقره کلاهبرداری و یک فقره سرقت شود.

ب- جرایم ارتكابی یکسان باشد؛

برای نمونه، فرد مرتکب دو فقره جرم کلاهبرداری یا جعل شود.

ج- مجموعه جرایم ارتكابی در قانون، عنوان خاصی داشته باشد.

در این صورت مرتکب به مجازات مقرر در قانون محکوم می‌شود. برای نمونه هرگاه دو یا چند سارق مسلح در شب، با اختیار کردن عنوان یا لباس مستخدم دولت، به سرقت مقرون به آزار یا تهدید دست بزنند، در اینجا با وجود مواد ۵۵۵ (غصب عناوین و مشاغل) و ۶۵۲ (سرقت مقرون به آزار) و ۶۸۸ و ۶۶۹ (تهدید و اکراه) از قانون مجازات اسلامی که هر کدام را جداگانه جرم انگاری کرده است، مطابق ماده ۶۵۱ قانون مجازات اسلامی با آنان رفتار خواهد شد؛ زیرا مجموع جرایم ارتكابی در ماده اخیر عنوان خاصی دارد. (میلانی و مژدهی، ۱۳۹۴: ۱۲۲-۱۱۷)

در حقوق کیفری آمریکا نیز دو شرط پیش‌گفته در تعدد واقعی جرم (یعنی مرتکب بیش از دو جرم شدن و عدم اعمال مجازات نسبت به آنها) حکم فرماست؛ منتها در خصوص شرط دوم حتا اگر اقدامات قضایی منتهی به صدور حکم شده یا حکم در حال اجرا باشد، مشمول تعدد مجازات می‌شود؛ برای مثال شخصی که با شکستن پنجره مغازه، با ورود غیرقانونی

اقدام به سرقت و ربودن اجناس مغازه می‌کند، با توجه به نتیجه که سرقت است جرایم دیگری که برای ارتکاب نتیجه مجرمانه نهایی لازم بوده انجام می‌دهد و این امر تحت عنوان تعدد مادی شناخته می‌شود. (Gibbs, 1991: 17) در نظام کیفری این کشور هرگاه دادستان‌های ایالتی، چند جرم را با هم مطرح سازند قاعده این است که هم‌زمانی یا فاصله زمانی کمی بین جرایم وجود داشته است و این موجب تحمیل مجازات‌های هم‌زمان جرایم ارتكابی می‌شود؛ (Schwartzbach, 2017: 3) اما اگر جرایم متوالی که رخ می‌دهد متفاوت باشد، در این صورت مجازات‌های متوالی، ترجیح داده می‌شود. (Portman, 2017: 13) همچنین هرگاه جرایم متفاوت علیه قربانیان متفاوت رخ دهد و همه جرایم در حال رسیدگی باشند و یا در مورد جرایم مشابه در زمان‌های متفاوت، مجازات‌های متوالی ترجیح داده می‌شود. (Schwartzbach, 2017: 3) همچنین هرگاه متهم، مرتکب دو یا چند جرم موجب حبس شود، دادگاه می‌تواند دستور دهد که مجازات‌های تعیین شده هم‌زمان و یا به صورت متوالی به مرحله اجرا درآید؛ (Schwartzbach, 2017: 4) ولی در کلیه موارد، قاضی باید صریحاً اعلام کند که مجازات‌های حبس، هم‌زمان یا پی‌درپی اجرا شوند؛ برای مثال مطابق با بخش ۷۰.۲۵ قانون کیفری ایالت نیویورک بیان می‌دارد: «... هنگامی که برای یک فرد زندانی، هم‌زمان، احکام حبس متعدد صادر می‌شود حکم و یا احکام صادر شده باید به‌طور هم‌زمان یا به‌طور پیوسته بدون وقفه و با توجه به یکدیگر اجرا شود، دادگاه باید این موضوع را در حکم خود قید کند، اما اگر دادگاه شیوه اجرای حکم را قید نکند:

الف: هرگاه احکام متعدد هنوز صادر نشده و یا قطعی نشده باشد، احکام باید هم‌زمان اجرا شود؛

ب: اگر احکام مشخص و شرایط اجرای حکم نامشخص باشد، احکام باید هم‌زمان اجرا شود؛

ج: احکام قطعی نیز باید هم‌زمان با احکامی که در حال اجرا هستند، اجرا شود.»

همان‌طور که ملاحظه شد در این ایالت هرگاه به‌طور مثال فردی به سه فقره ایجاد مزاحمت با وسیله نقلیه موتوری محکوم شود، این حکم به صورت سه دوره سه ماهه حبس به صورت هم‌زمان اجرا خواهند شد، اما اگر دادگاه بخواهد احکام را به صورت متوالی به اجرا درآورد (یعنی متهم را به سه دوره حبس که به‌طور متوالی اجرا می‌شوند محکوم نماید) باید این امر را

در حکم خود قید نماید که معمولاً این موضوع در جرایم کم اهمیت رخ نمی‌دهد.

محدودیت‌های پیش‌بینی شده در ایالت کنتاکی در جهت تشدید مجازات به موجب ماده ۱۱۰. ۵۳۲ قانون کیفری این ایالت از این قرار است: «... هنگامی که احکام مشخص باشد:

الف- جمع مجازات‌ها نباید بیشتر از یک سال باشد؛

ب- هنگامی که دیگر احکام هنوز مشخص نشده است، جمع مجازات‌ها نباید از حداکثر طولانی‌ترین حبس در شدیدترین جرم که در بخش ۵۳۲.۰۸۰ تعیین شده است بیشتر باشد؛

ج- در هر صورت مجموع حبس در جرایم خشن (Violent Crime) نباید از ۷۰ سال بیشتر باشد و ...»

این محدودیت‌ها جز در موارد مصرح قانونی در کلیه جرایم به اجرا در خواهد آمد. اما اگر تمامی جرایم دو وجهی و یا چند وجهی باشند یا از مجموع مجازات مقرر بیشتر باشد، در این صورت مجازات‌های مقرر به صورت متوالی اجرا خواهند شد. (بخش 70.25 2a & 2g و 70.25 3&4&5 قانون کیفری ایالت نیویورک) با توجه به آنچه تاکنون بیان شد، مشخص شد که در کشور آمریکا اصل بر اجرای هم‌زمان مجازات‌هاست و اجرای متوالی مجازات‌ها امری اختیاری است که نیازمند قید در رأی است که اگر این موضوع قید نشود، رأی به صورت هم‌زمان اجرا خواهد شد. حتا در فرضی که جرایم به صورت متوالی به اجرا در می‌آیند نیز باید تناسب میان جرم و وضعیت مجرم رعایت شود. البته همان‌طور که بیان شد، اصل هم‌زمانی اجرای مجازات استثنائاتی نیز دارد؛ نمونه بارز آن جرم ورود غیرمجاز به ملک غیر به قصد ارتکاب جنایت با حمل اسلحه است (Aggravated Burglary) که معمولاً به صورت یک اتهام جداگانه توسط دادستان مطرح می‌شود و دادگاه هم مجازات‌های متوالی تعیین می‌کند.^۱ شاید بتوان توجه این حکم را ضرورت بازدارندگی بیشتر در قبال جرایم مربوط به سلاح گرم دانست و در واقع این اندیشه حاکم می‌شود که یا ضعف در اصل میزان تهدیدگرایی کیفری یا

۱. از جمله ایالت‌هایی که این جرم را به صورت یک جرم مورد مجازات قرار می‌دهند، اوپومینگ، یوتا، مونتانا، آرکانزاس، لوئیزیانا، کانزاس، اوهایو، نیومکزیکو و تنسی هستند.

بررسی تطبیقی تعدد جرم در حقوق کیفری ایران و آمریکا / میرمحمدصادقی و دیگران ۶۱

ضعف در شیوه اعمال کیفر است، (Onyeozili, 2005: 31-50) و قانونگذاران سعی می‌نمایند برای پوشاندن این ضعف به قضات و دادستان‌ها اختیاراتی اعطا نمایند که بتوانند رفتارهای خلاف قانون را اصلاح و از آن پیشگیری نمایند.

۲-۲-۱- تعدد معنوی یا اعتباری یا روانی

در نظام کیفری ایران تعدد معنوی در بردارنده حالتی است که کسی رفتاری انجام دهد که همان یک رفتار، دارای بیش از یک عنوان مجرمانه باشد. به سخن دیگر خود آن عمل، رفتار فیزیکی دو یا چند بزه باشد ولی از سوی یک نفر و در یک کنش و در یک زمان رخ می‌دهد. (عالی‌پور، ۱۳۹۰: ۴۸) حالت تعدد معنوی، قاعده‌ای پذیرفته شده در اکثر نظام‌های حقوقی است که به موجب آن، هرگاه رفتاری مشمول دو یا چند عنوان مجرمانه قرار گیرد، مجازات عنوان شدیدتر، اعمال می‌شود. (زراعت، ۱۳۹۲: ۶۹-۸۷) در تعدد اعتباری، برخلاف تعدد واقعی، وقوع جرایم متعدد شرط نیست؛ کافی است که متهم، مرتکب رفتار واحدی شده باشد و این رفتار، هم‌زمان عنصر مادی جرایم متعدد تلقی شود. (اردبیلی، ۱۳۹۳: ۱۷) تحصیل مال غیر ضمن ارائه سند مجعول و فروش مال غیر که به امانت نزد شخص گذارده شده است، مثال بارز تعدد معنوی در حقوق ایران است که مورد اخیر مشمول دو عنوان خیانت در امانت و فروش مال غیر می‌شود. اما در واقع در این فرض، تعدد جرم وجود ندارد بلکه یک جرم واحد است که باید وصف صحیح آن پیدا شود. در واقع اختلاف در وصف جرم است که بررسی آن بیشتر در حقوق جزای اختصاصی است؛ این اختلاف اصولاً با مرجع دانستن وصف شدیدتر حل می‌شود و فقط یک محکومیت صادر می‌شود. (استفانی و همکاران، ۱۳۷۷: ۲۴)

در حقوق ایران ماده ۱۳۱ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ به تعدد معنوی می‌پردازد. این ماده، تعدد معنوی را حالتی می‌داند که رفتار واحد، دارای عناوین متعدد باشد^۲ و در مواردی که فعل واحد دارای چند عنوان مستوجب تعزیر مجزا باشد، عنوانی را قابل اجرا

۱. به نقل از: ابراهیم‌آبادی، ۱۳۹۵: ۱۶.

۲. ماده ۱۳۱ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲: «در جرایم موجب تعزیر هرگاه رفتار واحد، دارای عناوین مجرمانه متعدد باشد، مرتکب به مجازات اشد محکوم می‌شود.»

می‌داند که اشد باشد. تبصره ۲ ماده ۱۳۴ به تعدد جرم تحت عنوان خاص اشاره می‌کند و این حالت را موجب محکومیت مرتکب به مجازات عنوان خاص می‌داند. مشابه این احکام در حقوق آمریکا نیز وجود دارد؛ در این کشور هرگاه مجموع جرایم ارتكابی دارای وصف مجرمانه خاص باشد، دادگاه نمی‌تواند مرتکب را علاوه بر عنوان خاص مورد نظر، برای عناوین مجرمانه تشکیل دهنده جرم اصلی نیز محکوم کند. برای مثال می‌توان به جرم ورود مسلحانه با عنف به مسکن غیر برای ارتكاب جنایت، اشاره کرد. در این مورد، تعقیب و مجازات متهم به‌طور هم‌زمان به اتهام ورود به عنف مشدد و نیز حمل سلاح که از اجزا و ارکان آن است، جایز نیست؛ برای مثال در ایالت لویزیانا کسی که مرتکب این جرم می‌شود ممکن است به ۱۲ سال حبس یا تا ۳۰ سال کار اجباری محکوم شود؛^۱ در برخی دیگر از ایالت‌ها بسته به دستورالعمل دولت‌ها این حکم می‌تواند دو یا سه برابر افزایش یابد.^۲ اما در هیچ‌یک از ایالات، دادگاه‌ها نمی‌توانند برای هر جرم، مجازات متفاوتی قائل شوند. تعدد اعتباری در حقوق ایران و آمریکا، شباهت‌ها و تفاوت‌هایی نیز دارد؛ همان‌طور که بیان شد در حقوق ایران تعدد معنوی زمانی است که عمل واحد مشمول عناوین مجرمانه متعدد قرار گیرد، و از این نظر تعدد اعتباری در هر دو نظام حقوقی، معنای مشابهی دارد؛ (ساداتی، ۱۳۹۶: ۲۱۸) لیکن حقوق آمریکا با توسعه مفهوم تعدد اعتباری، رفتار مجرمانه واحد را که قانون واحد را چندبار نقض کند نیز مشمول تعدد اعتباری قرار داده است که این امر در حقوق کیفری ایران مطابق تبصره ۲ ماده ۱۳۵ قانون مجازات اسلامی، اصولاً تعدد به شمار نمی‌آید؛ برای مثال در این کشور و در جرایمی مانند قتل شبه عمد با اسلحه (Manslaughter) و سرقت مقرون به آزار منتج به جرح (Robbery)، اگر مجرم در حین ارتكاب جرم اسلحه نیز به کار ببرد، رفتار مجرمانه وی در حقوق آمریکا سه قانون را نقض می‌نماید؛ زیرا نخست آنکه سارق یا قاتل مسلح بوده است؛ دوم آنکه سرقت مقرون به آزار بوده و قتل رخ داده است؛ و آخر آنکه در این نوع سرقت، جرح رخ داده است؛ و در حالتی که در مواد قانونی مربوط به جرم خاص، استفاده از اسلحه تصریح نشده باشد، دادستان‌ها

1. Acts 2014, No. 791, §7.

2. See: https://www.protectamerica.com/home-security-blog/faqs/what-is-aggravated-burglary_14252.

بررسی تطبیقی تعدد جرم در حقوق کیفری ایران و آمریکا / میرمحمدصادقی و دیگران ۶۳

اتهامی را بر اتهامات وی می‌افزایند، اما افزودن اتهام دیگر، امری غیرمعمول است (Sparck, 2006: 10) و دادستان‌ها تقاضای تشدید مجازات به‌خاطر حمل اسلحه را نیز می‌نمایند. مثال بارز دیگری که می‌توان بیان کرد در سرقت مواد مخدر است. اگر فردی متهم به سرقت مواد مخدر باشد و یا به فردی به‌دلیل جنسیت یا نژاد وی حمله کند، از آنجا که چندین قانون را در این کشور نقض می‌کند، باید زمان بیشتری را برای دریافت آزادی مشروط صرف کند و یا به‌عنوان مجرم جنسی معرفی شود که در این صورت مجازات بیشتری در انتظار وی خواهد بود؛ همین حکم در سایر جرایم نیز وجود دارد.^۱

۲- مجازات تعدد جرم در ایران و آمریکا

در حقوق آمریکا، تعدد جرم، برخلاف حقوق ایران، حالتی که شخص تا زمان اجرای مجازات و یا حین اجرای مجازات، مجدداً مرتکب جرم شود را نیز شامل می‌شود؛ (Girdenis, 2009: 141) علاوه بر این، میزان مجازات مقرر در نظام کیفری ایران و آمریکا تفاوت‌ها و تشابهات بسیاری دارد که در ادامه این قسمت به بیان آن پرداخته خواهد شد.

۲-۱- مجازات تعدد جرم در حقوق ایران

قانونگذار ایران در مواد ۱۳۱ الی ۱۳۵ قانون مجازات اسلامی، میان قواعد تعدد جرم با توجه به مجازات آن‌ها تفاوت قائل می‌شود و شیوه خاصی را برای هر دسته از جرایم به‌کار می‌برد.

قانونگذار در جرایم شرعی از جمله حدود، قصاص و دیات از همان قواعد مطرح در فقه پیروی می‌نماید. در جرایم حدی مطابق مواد ۱۳۲ و ۱۳۳ قانون مجازات، در صورتی که جرایم ارتكابی و مجازات آن‌ها یکسان نباشد، مجازات‌های حدی جمع می‌شود. پس اگر فردی مرتکب چندبار جرم شرب خمر شود تنها یک مجازات در مورد وی اعمال می‌شود؛ اما هنگامی که فردی مرتکب جرایم شرب خمر، زنا و قوادی شود برای هر جرم، مجازات خاص آن جرم در نظر گرفته می‌شود و در این حالت قاعده جمع مجازات اعمال می‌شود. ماده ۱۳۵ قانون مجازات نیز تعدد جرم مستوجب حد با قصاص یا حد با تعزیر یا حد با تعزیر و قصاص

1. See: <https://www.nysenate.gov/legislation/laws/PEN/70.25>.

را موجب اعمال قاعده جمع مجازات‌ها می‌داند؛ بنابراین اگر فردی مرتکب جرایمی همچون سرقت تعزیری، شرب خمر و قطع عضو فردی شود همانند قاعده‌ای که در جرایم حدّی غیر یکسان بیان شد، موجب تعیین مجازات‌های مختلف برای هر جرم است و قاعده تعدد مجازات در آن جاری می‌شود. با این وجود تبصره ۲ ماده ۱۳۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در جرایم حدّی حکم خاصی را بیان نموده است و با اشاره به دو شرط در راستای هم بودن و در یک واقعه بودن، استثنایی را بر قاعده تعدد مجازات در صدر ماده فوق، مقرر داشته و رفتارهایی را که مقدمه و جزء جداناپذیر یک جرم است، حتا اگر دارای عنوان مجزا در قانون مجازات باشد، از سایر قواعد تعدد مادّی جرم، استثناء نموده و برای لوازم و مقدمات جرایم حدّی برخلاف جرایم تعزیری، مجازات مستقل قائل نشده است.

تبصره ماده ۱۳۵ قانون مجازات اسلامی، نیز مقرر داشته است: «چنانچه جنس جرم حدّی و تعزیری یکی باشد، مجازات تعزیری ساقط و تنها مجازات حدّی اجرا می‌شود؛ مانند سرقت حدّی و تعزیری، زنا حدّی و روابط نامشروع کمتر از زنا یا عضویت در گروه باغی قبل از درگیری.»^۱ ماده ۱۳۳ به تعدد جرایم مستوجب حد با قصاص و ماده ۱۳۵ به تعدد جرایم مستلزم تعزیر با قصاص و تعزیر با حد می‌پردازند و تعدد را موجب جمع مجازات‌ها می‌دانند.

مقررات تعدد دیات در مواد ۵۳۸ و ۵۴۸ قانون مجازات اسلامی بیان شده است؛ که اصل بر عدم تداخل دیات است مگر آنکه خلاف آن مقرر شده باشد. ماده ۵۴۳ نیز با تعیین چهار شرط، جنایات متعدد مستوجب دیه را قابل تداخل و ثابت شدن فقط یک مجازات می‌داند. این چهار شرط عبارت‌اند از اینکه، همه آسیب‌های ایجاد شده از یک نوع، در یک عضو، عرفاً یک آسیب و در نتیجه یک رفتار به وجود آمده باشند، در غیر این صورت، دیات تداخل نکرده و دیات متعدد تعیین می‌شود. برخلاف قواعد تعدد جرم در جرایم حدّی، قصاص و دیات، قواعد تعدد در جرایم تعزیری، تغییرات بسیاری نسبت به قانون سابق داشته است، به طوری که مشابه و غیرمشابه بودن جرم ارتكابی را که در قانون

۱. موضوع ماده ۲۸۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲.

بررسی تطبیقی تعدد جرم در حقوق کیفری ایران و آمریکا / میرمحمدصادقی و دیگران ۶۵

مجازات مصوب ۱۳۷۰ بیان شده بود به کنار می‌نهد و تعداد ارتکاب جرم، فارغ از مشابه یا مختلف بودن جرایم ارتكابی، مدّ نظر قرار می‌گیرد.

به موجب ماده ۱۳۱ قانون مجازات اسلامی: «در جرایم موجب تعزیر، هرگاه رفتار واحد، دارای عناوین مجرمانه متعدد باشد مرتکب به مجازات اشد محکوم می‌شود»، حکم تعدد معنوی تعیین شده است و در مورد تعدد مادی جرم، ماده ۱۳۴ قانون مجازات اسلامی مقرر می‌دارد: «در جرایم موجب تعزیر هرگاه جرایم ارتكابی بیش از سه جرم نباشد، دادگاه برای هر یک از آن جرایم، حداکثر مجازات مقرر را حکم می‌کند و هرگاه جرایم ارتكابی بیش از سه جرم باشد، مجازات هر یک را بیش از حداکثر مجازات مقرر قانونی مشروط به اینکه از حداکثر به اضافه نصف آن تجاوز نکنند...» بنابراین قانونگذار در قانون مجازات اسلامی، تفاوتی بین تعدد مادی از نوع جرایم مشابه و تعدد مادی از نوع جرایم مختلف، قائل نشده است. در نظام کیفری ایران، قاضی در جرایم تعزیری مطابق مواد ۱۳۱ و ۱۳۴ قانون مجازات اسلامی برخلاف قانون سابق، مکلف به تشدید مجازات است و براساس تبصره ۲ ماده ۱۳۴ قانون مجازات اسلامی هرگاه مجموع جرایم ارتكابی عنوان خاصی داشته باشد، مجرم تحت همان عنوان مجرمانه محاکمه خواهد شد. قانونگذار ایران در تبصره ۴ ماده ۱۳۴ قانون مجازات اسلامی، مجازات‌های تعزیری درجه هفت و هشت را از شمول مقررات تعدد جرم مستثنا نموده است. در مورد جرایم تعزیری اطفال و نوجوانان و جرایم سیاسی و مطبوعاتی، با وجود اینکه قانونگذار در ماده ۱۳۸ قانون مجازات اسلامی، آن‌ها را از شمول قواعد تکرار جرم مستثنا دانسته است، ولی از شمول قواعد تعدد جرم مستثنا ندانسته است، که اگر لزوم تنبیه و تبه در تکرار جرم منظور اصلی قانونگذار بوده به طریق اولی در مورد تعدد جرم که هنوز رأی محکومیت قطعی در مورد جرایم ارتكابی متهم، صادر نشده است نیز باید این موضوع، لحاظ می‌شد.

۱. به موجب این ماده: «در مورد تعدد جرم هرگاه جرائم ارتكابی مختلف باشد، باید برای هر یک از جرائم مجازات جداگانه تعیین شود و اگر مختلف نباشد فقط يك مجازات تعیین می‌شود؛ و در این قسمت تعدد جرم می‌تواند از علل مشدده کیفر باشد و اگر مجموع جرائم ارتكابی در قانون عنوان جرم خاصی داشته باشد، مرتکب به مجازات مقرر در قانون محکوم می‌شود.

تبصره: حکم تعدد جرم در حدود و قصاص و دیات همان است که در أبواب مربوطه ذکر شده است.»

۲-۲- مجازات تعدد جرم در حقوق آمریکا

آنچه که در حقوق کیفری آمریکا مسلم است، این موضوع است که قانونگذاران ایالتی سعی نموده‌اند، مبنای تعیین کیفر در مرحله قانونگذاری را بر پایه اصول حاکم بر حقوق جزا، از جمله اصل تناسب جرم و مجازات قرار دهند و با توسل به ابزارهای تشدید مجازات، با اعطای اختیارات وسیع به قضات، همچنین با ارائه دستورالعمل‌ها و رهنمودها به دادگاه‌های بدوی و استیناف، دادگاه‌های این کشور را ملزم نمایند که با توجه به تناسب صدمه وارده به قربانی جرم و میزان قابلیت سرزنش و توجه به رفتار ارتكابی، اقدام به تعیین مجازات نمایند. با این وجود، قضات در تعیین میزان مجازات باید از اصولی تبعیت نمایند که از طریق مراجع مربوط تعیین شده است.^۱ نائل آمدن به این اهداف، تنها به مرحله تعیین مجازات ختم نمی‌شود بلکه در مرحله تقنین نیز قانونگذاران از اصل تناسب جرم و مجازات با توجه به شدت جرم ارتكابی و قابل سرزنش بودن آن پیروی می‌نمایند. نظام کیفری حاکم بر این کشور در تعیین کیفر، سزاکرایی، فایده‌گرایی، جبران خسارت وارده به قربانی جرم، اصلاح جرم و دفاع از منافع جامعه و ارباب مجرمان بالفعل و بالقوه را مدنظر قرار داده است. (ابراهیم‌آبادی، ۱۳۹۵: ۱۳-۱۶)

جرایم متعدد در این نظام ممکن است در طی چند روز، چند ماه و یا حتی چند سال اتفاق افتاده باشد. در این صورت و تا زمانی که مرور زمان جرایم به پایان نرسیده است، دادگاه‌های ایالتی موظف هستند در تعیین میزان مجازات جرایم جدید، این موارد را لحاظ کرده و محکوم را اگر چند جرم مختلف، مرتکب شده باشد به چند مجازات محکوم نمایند؛ و همان‌طور که در حکم، چند مجازات در نظر گرفته می‌شود در مرحله اجرای حکم نیز، قاعده جمع مجازات‌ها حاکم می‌شود. (Stinneford, 2015: 1964-1965)

مادّه ۶۵۴ الف قانون کیفری ایالت کالیفرنیا در این خصوص بیان می‌دارد: «عمل و یا سهل

۱. برای مثال ماهیت، اوضاع و احوال جرم، سابقه و ویژگی‌های رفتاری متهم، شدت جرم، حصول بازدارندگی کافی برای رفتارهای کیفری، حفاظت از مردم به‌واسطه جرایم بعدی متهم، اصلاح و آماده‌سازی متهم با نیاز به آموزش و پرورش، مراقبت‌های پزشکی همه با هم در صدور رأی قاضی تأثیرگذار است. (t.french, 2010: 108)

بررسی تطبیقی تعدد جرم در حقوق کیفری ایران و آمریکا / میرمحمدصادقی و دیگران ۶۷

انگاری که عنوان متفاوتی داشته باشند و برای آن مجازات متفاوت در نظر گرفته شده باشد، تعیین مجازات آن بر طبق مقررات جرمی خواهد بود که طولانی‌ترین حبس برای آن در نظر گرفته می‌شود، اما مجرم برای یک جرم مشابه، بیش از یک بار مجازات نمی‌شود.» مشابه همین حکم در قانون کیفری ایالت نیویورک نیز مشاهده می‌شود؛ با این تفاوت که قاضی در ایالت نیویورک می‌تواند یک دوره اضافی نیز به مجازات زندان محکوم علیه اضافه نماید.^۱ بنابراین قاضی در ایالت نیویورک اجازه تشدید مجازات را تحت محدودیت‌های قانونی مقرر شده دارد. در بخش‌های بعدی این ماده، قاعده جمع مجازات برای جرم ساخت متامفتامین (Methamine) پیش‌بینی شده است. در اینجا نیز هنگامی که چند جرم به‌طور هم‌زمان و متوالی رخ داده باشند، قاعده جمع مجازات‌ها اعمال می‌شود، منوط به اینکه جمع مجازات، از یک سال بیشتر نباشد.

قواعد کیفری ایالت میشیگان نیز همانند قواعد ایالت کالیفرنیاست. یکی از قضات ایالت میشیگان در پرونده جعل فردی به‌نام هیدن، وقتی مجرم در هر دو ایالت میشیگان و ایندیانا مرتکب جرم جعل متعدد شده بود، مجرم را تنها به یک جرم محکوم نمود. در ایالت لوئیزیانا هم‌زمانی ارتکاب برخی جرایم، تحت یک جرم خاص در نظر گرفته شده است و برای آن مجازات متعدد در نظر گرفته شده است؛ برای مثال جرم خاص «Aggravated Burglary» که برای ورود به عنف به منزل مسکونی به‌منظور ارتکاب جنایت در نظر گرفته شده است، در صورت هم‌زمانی ارتکاب جرم، مجموع جرایم، تنها یک مجازات خواهند داشت. ماده (BPP-POL.145.203) قانون ایالت تگزاس نیز همانند قواعد پیشین، تعدد مادی و معنوی جرم را در فرض مختلف جرایم مورد بررسی قرار داده است. همچنین در کد ۰۰۹۱ قانون مجازات عمومی آمریکا^۲، در صورتی که شخص متخلف مرتکب چند جرم متفاوت شده باشد، دادگاه وی را برای هر جرم، مجازات می‌کند.

(Brennan.1970 Justices)

1. (3200 (c)).

2. Public Law 103-200. Domestic Chemical Diversion Control Act of 1993.

۳- بررسی تطبیقی قواعد تعدد جرم در ایران و آمریکا

در حقوق ایران، اصل بر عدم جمع مجازات‌هاست، اما در حقوق آمریکا اصل بر جمع مجازات‌ها در مرحله اجرای حکم است و تعیین یک مجازات نیازمند تصریح در قانون است. علل تفاوت قوانین این دو کشور به نگرش قانونگذاران آن برمی‌گردد؛ چراکه غرب برای اعمال قواعد تشدید مجازات، متوسل به منطق‌هایی مانند منطق فایده اجتماعی^۱، منطق اقتدارگرایی قانون^۲، منطق توازن اجتماعی^۳ و امثال آن‌ها می‌شود؛ از این‌رو تلاش می‌نمایند تا برای اعمال این مقوله از مجازات‌هایی نظیر حبس بهره ببرند؛ درحالی‌که از نظر قانونگذار ایران، چنین مجازات‌هایی نمی‌تواند مقصود وی را به هیچ‌یک از مصادیقی که بر مبنای آن قواعد فلسفه حقوق کیفری خود را وضع نموده برسانند؛ (ابراهیم‌آبادی، ۱۳۹۵: ۲۱-۲۲) قوانین کیفری ایران که نشأت گرفته از قواعد فقه اسلامی است، مبنای تعدد جرم را بر اصلاح‌گرایی و حفظ شخصیت بُعد روحانی انسان بنا نهاده‌اند، (ابراهیم‌آبادی، ۱۳۹۵: ۲۱-۲۲) اما در باب تعزیرات، بر مبنای قواعد عرفی، بنا شده است. تقسیم‌بندی جرایم حدی، تعزیری و قصاص و حکومت قواعد خاص بر هر کدام موجب شده است که قانون ایران برخلاف قانون کیفری ایالت متحده از رویه خاصی پیروی نکند؛ به عنوان مثال در جرایم حدی، تعدد جرم موجب جاری شدن تنها یک حد بر مجرم می‌شود، اگر فردی که به گرات مرتکب شرب خمر یا زنا

۱. مطابق با این دیدگاه هرگاه جامعه فایده خود را در مجازات یک شخص در نظر بگیرد، در این صورت باید مجازات یاد

شده برای تشفی اذهان عمومی مورد اعمال قرار بگیرد. (ابراهیمی، ۱۳۹۵: ۱۶)

۲. مطابق با این دیدگاه، قانون به‌مثابه دستورالعمل لازم‌الرعایه برای تمام مردمی که در حیطه سرزمینی مشخصی زندگی می‌کنند، باید اقتدار خود را نشان دهد؛ اگر قرار باشد هر شخصی به خود این اجازه را بدهد که از قانون سر باز برند و آن را با دیده حقارت بنگرد در این صورت قانون یاد شده نمی‌تواند قدرت اجرایی داشته باشد و چنانچه قرار باشد برای رسیدن به اهداف و آرمان‌های اجتماعی نظامی در بین مردم برقرار باشد، لاجرم قانون نیز باید اقتدارگرا باشد.

(ابراهیمی، ۱۳۹۵: ۱۵)

۳. این بنیان فکری عملی ابراز می‌دارد که وقتی یک جرم در جامعه‌ای توسط شخص یا اشخاص ارتکاب می‌یابد، در واقع نظم عمومی اجتماعی از بین می‌رود این نظم رویه‌ای بوده است که می‌توانسته آرمان‌ها و اهداف جامعه را برای رسیدن به مقصود نهایی خود تأمین نماید و جرم به وجود آمده موجب اختلال در این فرایند شده است و اگر قرار باشد نظم مجدد به اجتماع بازگردد، لازم است برخورد کیفری لازم صورت پذیرد. (ابراهیمی، ۱۳۹۵: ۱۵)

شده است پس از دستگیری و محاکمه فقط به یک مجازات شرب خمر یا فقط به یک مجازات زنا محکوم خواهد شد و نه بیشتر؛ با این همه، اگر نوع جرم ارتكابی، یکسان لیکن مجازات آن‌ها متفاوت باشد مانند ارتكاب یک بار زنا غیر محصن و بار دیگر، زنا محصن، چنین قاعده‌ای اعمال نخواهد شد. آنچه که در این خصوص مسلم است، این است که قانونگذار در این موارد تنها به فقه نظر داشته است، وگرنه عناصر مادی و شرایط وقوع جرم یکی است و جرم حادی خصوصیتی از لحاظ حقوقی نسبت به جرایم تعزیری ندارد که از آن مستثنی شده است. در دیات نیز اصل بر تعدد دیات و عدم تداخل آن است.^۱

ماده ۱۳۳ قانون مجازات اسلامی، قصاص (حق الناس) را بر حد (حق الله) ترجیح داده است، به شرط اینکه اجرای حد باعث از بین رفتن زمینه اجرای قصاص یا تأخیر در اجرای آن نشود. نکته قابل ذکر در این موارد آن است که دادرس موظف است حکم همه جرایم را در دادنامه خود صادر کند و در قصاص عملاً به دلیل انتفای موضوع مجازات با اجرای اولین حکم قصاص، امکان عملی جمع مجازات‌ها وجود ندارد؛ بنابراین می‌توان گفت در قصاص عضو نیز اصل بر جمع مجازات‌هاست.

قانونگذار در خصوص جرایم تعزیری، اصل شخصی بودن جرم و مجازات را مبنا، و با الگوبرداری از قانون مجازات عمومی، تعدد جرایم تعزیری درجه هفت و هشت را مشمول قواعد تعدد جرم ندانسته و بدین ترتیب گامی بزرگ در جهت اجرای عدالت برداشته است.

همان‌طور که ملاحظه شد، تقسیم‌بندی جرایم آن‌گونه که در حقوق ایران وجود دارد، در حقوق آمریکا وجود ندارد و قانونگذاران ایالتی تنها یک قانون متحد را برای تمام جرایم، وضع می‌نمایند. در حقوق کیفری آمریکا اگرچه قواعد تعدد مادی و معنوی از هم مجزا نگشته‌اند، اما همان‌طور که بیان شد، در قوانین ایالتی جرایم به جرایم دو وجهی، چندگانه و ساده تقسیم می‌شوند که برای جرایم دو وجهی و چندگانه مجازات‌های شدیدتری اعمال می‌شود، اما در برخی ایالت‌ها نظیر ایالت کنتاکی در جرایم سبک، قاضی نمی‌تواند از میزان

۱. ماده ۵۳۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲.

مجازات مقرر در قانون تجاوز نماید و برای تشدید مجازات نیز سقف معین شده است؛ همچنین در حقوق کیفری این کشور، اصل بر اجرای هم‌زمان مجازات‌هاست و توالی مجازات‌ها نیازمند قید آن در حکم است و اگر در حکم قید نشده باشد حکم به صورت هم‌زمان اجرا می‌شود.

نتیجه‌گیری

مجموع نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که در نظام کیفری ایران و آمریکا در برخورد با پدیده تعدد جرم از حیث تعیین مجازات، سه سیستم وجود دارد: ۱- سیستم جمع مادی مجازات‌ها؛ ۲- سیستم عدم جمع مجازات‌ها با تعیین مجازات‌ها؛ ۳- سیستم جمع قضایی مجازات‌ها؛ که قانونگذار ایران از هر سه نظام موجود بهره برده است. قانونگذار ایران در سال ۱۳۹۲ با اتخاذ رویکرد نظام‌مندتر نسبت به مقوله تعدد جرم، اولاً تعدد جرم را در همه جرایم پیش‌بینی نموده است؛ ثانیاً تشدید مجازات را به‌عنوان یکی از آثار تعدد جرم در نظر گرفته است. از دیگر آثار تعدد جرم در قانون مجازات اسلامی، تعیین مجازات جرم مشابه، تعیین مجازات‌ها، تجمیع مجازات‌ها، ترجیح مجازات حدی بر مجازات تعزیری و ترجیح مجازات تعزیری بر مجازات قصاص است. در حقوق آمریکا نیز سیستم جمع مادی مجازات‌ها و در مرحله اجرای حکم سیستم جمع قضایی مجازات‌ها وجود دارد. قاضی در ایالت‌های این کشور اختیار دارد تعیین نماید که متهمی که به مجازات‌های جرایم متعدد محکوم شده است، مدت حبس را متوالی بگذراند و یا هم‌زمان، و هرگاه جرایم ارتكابی از جمله جرایم مشابه باشند برای آن تنها یک مجازات معین می‌شود. این رویه همان است که قانونگذار ایران در مورد جرایم حدی مشابه در نظر گرفته است، اما در اینجا نیز همان اشکال مطرح شده در جرایم حدی ایران طرح می‌شود که آن تعیین مجازات مناسب برای فردی است که به‌طور مثال مرتکب چندین جرم آدم‌ربایی شده است. جواب این پاسخ در حقوق ایران و در جرایم حدی مشخص است؛ چراکه به‌موجب قانون مجازات اسلامی اگر فردی مرتکب چند جرم حدی یکسان شده باشد تنها به یک مجازات محکوم می‌شود، اما در حقوق آمریکا برای هر جرم به یک مجازات محکوم می‌شود، ولی در مرحله اجرای حکم اگر قاضی در رأی خود تصریح

بررسی تطبیقی تعدد جرم در حقوق کیفری ایران و آمریکا / میرمحمدصادقی و دیگران ۷۱

نکند که مجازات به صورت متوالی اجرا شود یا همزمان، مجازات به صورت همزمان اجرا خواهد شد و هرگاه مجموع جرایم ارتكابی عنوان قانونی خاصی داشته باشد همانند حقوق ایران، تحت عنوان همان جرم مورد رسیدگی قرار خواهد گرفت و بسته به شرایط و آثار جرم و اینکه جرم ارتكابی چند قانون را نقض می نماید، تشدید مجازات در آن نیز متفاوت خواهد بود. سابقه کیفری مجرم نیز در هر دو نظام کیفری از عوامل مؤثر بر تشدید مجازات است و در هر دو نظام، میزان صدمه وارده به قربانی جرم و میزان قابلیت سرزنش رفتار ارتكابی موجب تعیین مجازات متفاوت خواهد شد.

کتابنامه

الف- کتب و مقالات

الف-۱: فارسی

- اردبیلی، محمدعلی (۱۳۹۳ الف)، حقوق جزای عمومی، چاپ سوم، تهران: نشر میزان.
- اردبیلی، محمدعلی (۱۳۹۳ ب)، «نقد و بررسی تعدد معنوی جرم تهدید از طریق مزاحمت تلفنی»، فصلنامه رأی پژوهشگاه قوه قضاییه، دوره ۳، شماره ۷، ص ۱۷.
- استفانی، گاستون؛ زرژ لواسور و برنار بولوک (۱۳۷۷)، حقوق جزای عمومی، ترجمه حسن دادبان، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
- اسحقیان، سیدحسن (۱۳۹۰)، بررسی تعدد جرایم تعزیری با تأکید بر جرایم مواد مخدر، پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، به راهنمایی دکتر حسین فخر، دانشگاه تبریز.
- الهام، غلامحسین (۱۳۷۲)، مبانی فقهی و حقوقی تعدد جرم، چاپ اول، تهران: نشر بشری.
- پوریافرانی، حسن (الف ۱۳۸۴)، «تعدد و تکرار جرم در حقوق کیفری ایران»، فصلنامه مدرس علوم انسانی؛ ویژه نامه حقوق، دوره ۹، شماره ۲۰، ص ۲۶.
- پوریافرانی، حسن (ب ۱۳۸۴)، «نقد سیاست جنایی حدود محور در مقررات تعدد و تکرار در حقوق کیفری ایران»، نامه مفید، دوره ۱۱، شماره ۴۹، صص ۲۷-۴۶.
- پیمانی، ضیاءالدین (۱۳۷۴)، بررسی تاریخی و تطبیقی تعدد جرم، چاپ اول، قم: انتشارات معاونت پژوهشی آموزش عالی قم.
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۸۷)، ترمینولوژی حقوق، چاپ هجدهم، تهران: انتشارات گنج دانش.
- جمعی از نویسندگان (۱۳۸۵)، تعزیرات از دیدگاه فقه و حقوق جزا، چاپ اول، تهران: انتشارات پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

- بررسی تطبیقی تعدد جرم در حقوق کیفری ایران و آمریکا / میرمحمدصادقی و دیگران ۷۳
- حاجی‌ده‌آبادی، احمد؛ امیر باقرزادگان و محمد میرزایی (۱۳۹۵)، «جایگاه تعدد نتیجه در حقوق کیفری ایران»، پژوهشنامه حقوق کیفری دانشگاه گیلان، دوره ۱۳، شماره ۱، صص ۱۰۱-۱۲۲.
- زراعت، عباس (۱۳۹۲)، «تمایز حالت تعدد معنوی جرایم از عناوین مشابه»، فصلنامه حقوق مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۳، شماره ۳، صص ۶۹-۸۷.
- ساداتی، سید محمدمهدی (۱۳۹۶)، «تعدد جرم در حقوق ایران و آلمان»، مطالعات حقوق تطبیقی، دوره ۸، شماره ۱، صص ۲۰۳-۲۲۶.
- شامبیاتی، هوشنگ (۱۳۷۱)، حقوق جزای عمومی، چاپ اول، تهران: انتشارات پاژنگ.
- شمس‌ناتری، محمدابراهیم (۱۳۹۵)، «قاعده تعدد جرم در معرض نقد؛ نقدی بر کتابچه: «تعدد جرم در قانون مجازات اسلامی جدید و قلمرو زمانی اعمال قاعده تعدد جرم»»، مجله نقد کتاب فقه و حقوق، دوره بهار، شماره ۵، ص ۴۴.
- عالی‌پور، حسن (۱۳۹۰)، حقوق کیفری فناوری اطلاعات، چاپ چهارم، تهران: نشر خرسندی.
- گلدوزیان، ایرج (۱۳۸۳)، محشای قانون مجازات اسلامی، چاپ سوم، تهران: انتشارات گنج دانش.
- میلانی، علیرضا و ابوالفضل مزدهی‌پور (۱۳۹۴)، «تعدد جرم»، فصلنامه مطالعات علوم اجتماعی، دوره ۱، شماره ۱، صص ۱۱۷-۱۲۲.
- نوریها، رضا (۱۳۸۱)، زمینه حقوق جزای عمومی، چاپ ششم، تهران: انتشارات گنج دانش.
- ولیدی، محمدصالح (۱۳۸۸)، بایسته‌های حقوق جزای عمومی، چاپ اول، تهران: انتشارات جنگل.

الف-۲: لاتین

- Gibbs, Harry; Ray Watson & Andrew Menzies (1991). *Review of commonwealth criminal law: fifth interim report*, Australia: Australian Government Publishing Service.
- Killian, Johnny; George Costello & Kenneth Thomas (2004). *The constitution of the United States of America analysis and interpretation*, Washington: U.S. Government printing office.

- Ryberg, Jesper; Julian Roberts & Jan de Keijser (2017). *Sentencing Multiple Crimes*, London: oxford.
- Onyeozili, Emmanuel (2005). "Obstacles to Effective Policing in Nigeria", *African Journal of Criminology and Justice Studies*, Vol. 1, No. 1, pp. 32-54.
- Gerstenfeld, Phyllis (2006). *Criminal Justice*, California: library of congress.
- Signorelli, Walter (2011). *Criminal Law, Procedure, and Evidence*, New York: CRC Press.
- Sprack, John (2006). *Criminal procedure*, London: oxford university press.
- Girdenis, Tomas (2009). "The Concept of Multiple Offenses: Theoretical and Practical Problems", *Societal studies*, Vol. 4, No. 4, pp. 2029-2236.

ب- اسناد بین المللی

- State v, Tili (2003). 148 Wn.2d 350, 374, 60 P.3d 1192 (2010 edition), *United States Code*", U.S. Government publishing office, Supplement 4, Title 42 – The public health and welfare, Chapter 140 - Criminal justice identification, information, and communication subchapter II – exchange of criminal history records for noncriminal Justice purposes Sec. 14616 – National crime prevention and privacy compact.

ج- وبسایت های اینترنتی

- "Concurrent and Consecutive Sentences, and Double Punishment" (2018/02/08), Anet Portman, <https://www.nolo.com/legal-encyclopedia/concurrent-consecutive-sentences-double-punishment.html>.
- "Multiple offenses law and legal definition, state v.tili 148 wn.2d 350.374"(2018/02/12), Dave Ramsey, <https://definitions.uslegal.com/m/multiple-offenses>.
- "Difference between consecutive and concurrent sentencing?" (2018/03/05), Micah Schwartzbach, <https://www.nolo.com/legal-encyclopedia/what-s-the-difference-between-consecutive-concurrent-sentencing.html>.